

**ALICJA KACPRZAK, RADKA MUDROCHOVÁ, JEAN-FRANÇOIS
SABLAYROLLES (DIR.): L'EMPRUNT EN QUESTION(S). CONCEPTIONS,
RÉCEPTIONS, TRAITEMENTS LEXICOGRAPHIQUES**

Limoges: Lambert-Lucas, 2019, 200 stran

ISBN 978-2-35935-230-6

Řada jazykovědců z různých zemí se již snažila najít odpověď na otázky, co jsou to *výpůjčky*, do jaké míry jsou schopny se přizpůsobit systému cílového jazyka, jak jsou přijímány rodilými mluvčími aj. Také autoři kolektivní monografie *L'emprunt en question(s). Conceptions, réceptions, traitements lexicographiques* se zabývají těmito otázkami. Jak je uvedeno v prezentaci knihy, jednotné číslo slova *question* v jejím názvu naznačuje, že pozornost je věnována samotnému pojmu *emprunt* (výpůjčka), *questions* v množném čísle pak zdůrazňuje pluralitu přístupů k řešení těchto otázek. Podtitul *Conceptions, réceptions, traitements lexicographiques* v sobě skrývá tři tematické osy, které ve svých příspěvcích rozpracovávají členové mezinárodního projektu *EmpNéo (Emprunts néologiques)*.

Problematika výpůjček tedy není v lingvistice ničím novým, přesto je vydání této monografie významným počinem, neboť přináší výsledky několikaletého zkoumání neologických výpůjček v pěti evropských jazycích. Dle slov autorů, pod jejichž vedením kniha vznikla, je jejím cílem analyzovat pojem *výpůjčka* (nejprve na základě srovnání se souvisejícími pojmy, jako jsou *xenismus*, *peregrinismus* aj., a poté na základě poznatků získaných lingvisty příslušných jazyků), dále zjistit, jak jsou výpůjčky přijímány rodilými mluvčími či veřejnými institucemi v různých časových obdobích a za různých okolností, a v neposlední řadě podrobit analýze lexikografickou praxi a poloautomatické vyhledávání neologismů, z nichž výpůjčky tvoří nezanedbatelnou část.

Knihy je rozdělena do tří částí. První z nich, nazvaná *Emprunt: concepts connexes et typologie*, obsahuje 5 studií, jež se zabývají klasifikací výpůjček a souvisejících pojmů ve třech různých jazycích — francouzštině, polštině a češtině. Autorem první studie *Les emprunts face aux xénismes, pérégrinismes, internationalismes, statalismes...* je Jean-François Sablayrolles. Zaměřuje se v ní na samotný pojem *výpůjčka* a poukazuje na polysémickou diverzitu tohoto termínu. Autor se dále zamýšlí nad tím, zda je možné *xenismus* a *peregrinismus* považovat za ekvivalenty (v této souvislosti odkazuje na Deroye a na internetové slovníky a encyklopedie, např. *Wikipedii*, *Reverso*, *TLFi*), nebo za dva odlišné pojmy (opírá se o definice Guilberta, Volclaira, Guérinové a internetové encyklopedie *Ideopédia*). Z uvedených definic vyplývá, že za *xenismus* je považován cizí výraz, který je přejímán s cizí realitou, a *peregrinismus* představuje jakousi přechodovou fázi mezi *xenismem* a integrovanou výpůjčkou, odkazuje tedy ke skutečnosti v přijímacím jazyce již známé. Autor poukazuje i na další lexikální jev, *statalismus*, jímž označuje všechny zvláštnosti týkající se určité geografické zóny nebo kultury.

Problematikou *xenismu* se zabývá i John Humbley ve studii nazvané *Requiem pour le xénisme terminologique*. Klade si otázku relevance *xenismu* jakožto kategorie v terminologické neologii. Představuje vybrané teoretické koncepce *xenismu* ve francouzské lingvistice, jejichž autory jsou Guilbert, Niklas-Salminen, Picoche a Marchello-Nizza, a zdůrazňuje absenci tohoto pojmu u německých romanistů. Zabývá se rovněž otáz-

OPEN ACCESS

kou *xenismů* v translatoologii a v odborných jazycích. Na základě několika klíčových pojmů z americké angličtiny používaných v oblasti financí dokazuje, že se *xenismy* vytrácejí z určitých odborných oblastí, nicméně připouští, že v jiných kontextech, např. v oblasti práva, stejně tak jako v obecném jazyce, je užívání pojmu *xenismus* vhodné.

Třetí příspěvek první části *Les linguistes polonais face à l'emprunt. Cadre théorique* přináší pohled polských lingvistů na pojem *výpůjčka*. Jeho autorka Alicja Kacprzak se nejprve zamýšlí nad otázkou kontaktů mezi jazyky, jež vyústily v přejímání slov do polštiny, a poté rekapituluje různé typologie výpůjček v dílech významných polonistů. Poukazuje na to, že řada výpůjček, které byly přejaty ze slovanských jazyků, se plně začlenila do gramatického systému polštiny a mluvčími již dnes nejsou považovány jako cizí, na rozdíl od výpůjček z 18. až 20. století, u kterých vědomí cizího původu prozatím nevytizelo.

Předmětem další studie, nazvané *Les linguistes polonais face à l'emprunt au français : quelques approches méthodologiques*, je analýza teoretických postojů a metodologických přístupů k výpůjčkám z francouzštiny. Její autoři Anna Bobińska a Andrzej Napieralski v ní podávají komparativní pohled na tuto problematiku. Srovnávají zde pojetí polonistů, především Walczaka, a pojetí romanistky Bochnakové. Zatímco u Walczaka se setkáváme se sociohistorickým popisem výpůjček z francouzštiny, Bochnakowa upřednostňuje diachronický aspekt.

Již samotný název poslední studie první části *À la recherche de la typologie et de la définition de l'emprunt dans le milieu linguistique tchèque* podhaluje, co je předmětem zkoumání její autorky Radky Mudrochové. Ta nejprve poukazuje na terminologickou dichotomii slova *emprunt* (*výpůjčka*, *prejímka*, *prejaté slovo* aj.) v českých slovnících a jazykovědných dílech a zároveň uvádí další související termíny v nich obsažené (*barbarismus*, *xenismus*, *cizomluva*, *pseudopřejímka*, *internacionalismus*). Dále předkládá různé typologie výpůjček a zdůrazňuje, že tradičně se výpůjčky vydělují z hlediska jejich formální adaptace. V poslední podkapitole své studie pak popisuje, do jaké míry se čeští lingvisté věnují výpůjčce v neologii. Dochází k závěru, že k této problematice neexistuje v češtině ucelené dílo, o výpůjčce jakožto způsobu tvoření neologismů je pojednáváno pouze v kapitolách zaměřených na tvoření nových slov nebo obohacování slovní zásoby.

Druhá část kolektivní monografie, nazvaná *Réception des emprunts*, obsahuje tři příspěvky, jejichž styčným bodem je diachronická a geopolitická analýza historických událostí a okolností, jež utvářely postoje mluvčích tří jazyků (italštiny, nizozemštiny a češtiny) a politických instancí k přejímání cizích slov.

Příspěvek Giovanniho Tallarica s názvem *Emprunts et gallicismes dans la langue italienne: trois siècles de postures idéologiques* je zaměřen především na italské výpůjčky z francouzštiny (*galicismy*). Až do 19. století byla francouzština jazykem, z něhož italština přejala nejvyšší počet slov (cca 1500 až 4400, podle toho, zda autoři započítávali starší, plně adaptované *galicismy*, nebo nikoli); poté ji vystřídala angličtina. Cílem tohoto příspěvku ale není kvantitativní analýza, na *galicismy* v italštině nahlíží autor ze sociokulturní perspektivy. Nejprve mapuje vliv francouzštiny na italštinu od 17. do 20. století, potom se zaměřuje na *galománii* v 18. století a její odpůrce, dále popisuje váhavé postoje mezi purismem a demokratickými ideály v 19. století a v závěrečné

části se zabývá nacionalismem a jazykem ve 20. století, a to na základě děl, která jsou odrazem debat a politických postojů, jež ovlivnily přejímání cizích slov do italštiny. Protichůdné postoje k přejímání cizích slov shrnuje slovy Manzoniho, z nichž vyplývá, že není důležité, zda jsou přejímky v italštině vítány, nebo odmítány, logickou odpověď na to dá jen míra jejich užívání.

Výpůjčky v nizozemštině jsou tématem dalšího příspěvku s názvem *L'emprunt en néerlandais: réalité et perception*, jehož autorem je Matthieu Pierens. Opírá se v něm o četné práce napsané v nizozemštině o tomto jazyku, tzn. i o nizozemských výpůjčkách z jiných jazyků. Nejprve je o nich pojednáno kvantitativně, následně se autor věnuje výpůjčkám z francouzštiny, latiny, angličtiny a němčiny (podle časových období a tematických oblastí), v další části pak rozebírá postoje mluvčích k přejímání cizích slov, včetně postoje puristů. Dokládá je výsledky anket zaměřených na rozpoznání výpůjček domácími mluvčími a na názory uživatelů nizozemštiny. V poslední části je nastíněn pohled nizozemských lingvistů na výpůjčky. Autor připomíná, že typologie i terminologie byla ovlivněna němčinou, následně však představuje i původní klasifikaci lexika na slova domácí (*mots indigènes*), slova hybridní (*mots bâtards*) a slova cizí (*mots étrangers*).

Druhou část monografie uzavírá příspěvek Jana Lazara nazvaný *La perception du phénomène d'emprunt dans le milieu linguistique tchèque et ses possibles classements*. Autor v něm nejprve představuje tři typy klasifikací výpůjček, které se nejčastěji objevují v dílech českých lingvistů (rozdělení výpůjček podle stupně adaptace, rozdělení výpůjček na fonologické, morfologické, slovtvorné, syntaktické, textové, sémantické, frazeologické a pragmatické, rozdělení výpůjček podle jejich původu), následně rozvíjí třetí typ klasifikace, a to na příkladu galicismů, anglicismů a germanismů, jež nejprve zasadí do historického kontextu, poté je zařazuje do sémantických polí a nakonec se věnuje jejich integraci do českého jazykového systému. Dochází k závěru, že z fonologického hlediska se nejlépe asimilují germanismy, zatímco u některých galicismů je integrace ztížena odlišným fonologickým systémem francouzštiny. Dále uvádí, že anglicismy činí českým mluvčím problémy především z hlediska morfologického, což je způsobeno absencí členů v angličtině. Jedním z faktorů, které ovlivňují podle autora přejímání cizích slov, je geografická blízkost, a proto jsou i v současné době do češtiny stále přejímána slova z němčiny.

Poslední část monografie *Emprunts, lexicographes et veille néologique* tvoří dva příspěvky, jež pojednávají o výpůjčce z hlediska lexikografického. První z nich, příspěvek Anny Bochnakové s názvem *Les lexicographes polonais du XIX-e au XXI-e siècle face à l'emprunt* popisuje, jaký postoj zaujímal autoři polských slovníků vydaných v 19. až 21. století k výpůjčkám různého původu. První část přináší přehled pěti slovníků, z něhož vyplývá, že jejich autoři nepodléhali puristickým tendencím a výpůjčky do svých slovníků zařazovali. Druhá část studie je zaměřena na slovníky cizích slov v polštině. Autorka jich v přehledu uvádí deset a klade důraz na jejich potřebnost, neboť díky nim se může s cizími slovy v polštině seznámit co možná nejširší veřejnost.

Knihu uzavírá studie Emmanuela Cartiera nazvaná *Emprunts en français actuel: étude linguistique et statistique à partir de la plateforme Néoveille*, jež je zaměřena na výpůjčky v současné francouzštině, které byly vyhledány pomocí této platformy. Kromě definic pojmů *výpůjčka*, *xenismus*, *peregrinismus* aj. zde najdeme také vysvětlení, jak

Néoveille funguje. Autor klade důraz na tři důležité momenty v životě neologismů: jejich vznik, šíření a lexikalizaci. Pro popis těchto fází navrhuje kombinovat tři hlediska, a to hledisko lingvistické, sociopragmatické a kognitivní. Praktická část přináší výsledky výzkumu přejímání cizích slov do francouzštiny, který proběhl v letech 2015–2017. Z něho vyplývá, že výpůjčky tvoří přibližně 6 % z nově vytvořených slov (xenismy nejsou započítány), přičemž 90 % přejatých cizích slov pochází z angličtiny (anglo-američtiny). Nejčastěji jsou přejímána slova z oblasti módy, sportu, nových technologií či ekonomie. Výzkum ale také ukázal, že 85 % z vyhledaných výpůjček lze označit za *hapaxy* nebo *kvazihapaxy*.

Publikace přináší cennou sumarizaci poznatků o výpůjčkách, ke kterým dospěli lingvisté ve Francii, Polsku, České republice, Itálii a Nizozemí. Frankofonním čtenářům se tak poprvé naskýtá možnost porovnat, jakou roli hrají výpůjčky v analyzovaných jazycích, a to především v těch, které nepatří ke světovým jazykům (čeština, polština, nizozemština), a nejsou tedy cizinci běžně ovládány.

Dagmar Koláříková | Katedra románských jazyků, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni | Riegrova 11, 30614 Plzeň
ORCID ID: 0000-0003-3529-9578
kolariko@kro.zcu.cz